

Sygn. akt I CSK 16/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 stycznia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Jan Górowski

w sprawie z powództwa L. spółki z o.o. w W.

przeciwko A. B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 12 stycznia 2017 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 16 czerwca 2015 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Strona powodowa - L. spółka z o.o. domagała się zasądzenia od pozwanego A. B. kwoty 2.000.000 zł z odsetkami na podstawie umowy poręczenia (art. 876 k.c.). Pozwany poręczył bowiem do tej kwoty za dług obciążający dłużnika

głównego - „T.” spółki z o.o. (obecnie: „G.” spółki z o.o. w organizacji - spółka komandytowa).

Sąd Okręgowy oddalił powództwo po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

Powód jest podmiotem czynnym na europejskim rynku deweloperskim. Wraz ze spółkami należącymi do A. B. (poręczyciela) powód uczestniczył w realizacji inwestycji budowlanych polegających na wybudowaniu, wynajęciu i przeniesieniu na powoda własności dużych centrów handlowych (galerii) w kilku miastach w Polsce. Powód bieżąco finansował te inwestycje. W dniu 29 marca 2007 r. między poprzednikiem prawnym dłużnika głównego i powodem zawarto „umowę zobowiązującą do wybudowania pawilonu handlowego i przedwstępną umowę sprzedaży nieruchomości” (k. (...) i in. akt sprawy), a w dniu 14 sierpnia 2008 r. doszło do zmiany treści tej umowy (m.in. w pkt 11.3.4 dotyczącym tzw. ceny referencyjnej). Chodziło o pożyczkę pieniężną udzieloną przez powoda dłużnikowi głównemu w toku realizacji inwestycji budowlanej. W celu realizacji tej inwestycji wykonawca (dłużnik główny) zakupił nieruchomość, sporządził projekt budowlany galerii handlowej, uzyskał pozwolenie na budowę, rozpoczął budowę i zawieranie umów najmu z przyszłymi najemcami. Powód miał status inwestora, który finansuje całość prac budowlanych i w związku z tym w umowie z dnia 29 marca 2007 r. ustanowiono na jego rzecz odpowiednie zabezpieczenia oraz przyznano uprawnienie do odstąpienia od umowy (pkt 21 umowy).

W 2008 r. strony wymieniły między sobą bogatą korespondencję w toku procesu inwestycyjnego, dotyczącą m.in. zatwierdzenia szacunkowej kwoty kontraktu (tzw. kwoty referencyjnej), postępów prac inwestycyjnych, zaliczek na poczet inwestycji. Dokonywano modyfikacji umowy z dnia 29 marca 2007 r. W związku z przesunięciem terminu uiszczenia na rzecz wykonawcy zaliczki nie mógł on prowadzić prac inwestycyjnych i dlatego strony zawarły umowę pożyczki na kwotę 1.800.000 zł. Pożyczkobiorca (dłużnik główny) zobowiązał się zwrócić pożyczkę w dniu, w którym pożyczkodawca zobowiązany będzie - zgodnie z umową z dnia 29 marca 2007 r. - wypłacić pożyczkobiorcy 40% kolejnej, czwartej zaliczki zgodnie z pkt 11.3.4 tej umowy. Strony postanowiły też, że kwota pożyczki

z odsetkami zostanie potrącona przez pożyczkodawcę z kwoty 3.638.332,80 zł, co stanowi 40% czwartej zaliczki należnej pożyczkobiorcy (dłużnikowi głównemu) (§ 2 pkt 1 umowy pożyczki).

Pozwany udzielił poręczenia obejmującego wszelkie zobowiązania wynikające z umowy z dnia 29 marca 2007 r., w tym także zwrot kwoty pożyczki. Poręczenie zostało udzielone do kwoty 2.000.000 zł w sierpniu 2008 r. Kwotę pożyczki w wysokości 1.880.000 zł przelano na rachunek bankowy poprzednika prawnego obecnego dłużnika głównego. Kwota pożyczki nie została spłacona.

W dniu 30 października 2008 r. wykonawca wezwał powoda do wypłaty wymaganej czwartej części zaliczki, dołączając do wezwania odpowiednią dokumentację, ale strona powodowa odmówiła jej przyjęcia. Między stronami wymieniana była dalsza korespondencja związana z wykonywaniem postanowień umowy (konieczności wypłaty części zaliczki i przestrzegania powinności kontraktowych). W dniu 13 listopada 2008 r. wykonawca oświadczył powodowej spółce, że z uwagi na brak zapłaty (zaliczki) wstrzymuje wszelkie prace budowlane. W piśmie z dnia 14 listopada 2008 r. strona powodowa odmówiła wypłaty zaliczek, a w dniu 28 listopada 2008 r. złożyła notarialnie oświadczenie o odstąpieniu od umowy z dnia 29 marca 2007 r. W dniu 4 czerwca 2009 r. strona powodowa wezwała dłużnika głównego do zwrotu pożyczki, a następnie wszczęła przeciwko niemu egzekucję, która okazała się nieskuteczna. W grudniu 2010 r. zwróciła się o zapłatę przeciwko pozwanemu poręczycielowi. W dniu 29 marca 2011 r. „G.” spółka z o.o. podniosła zarzut potrącenia dochodzonego roszczenia o zwrot pożyczki z przysługującą tej spółce roszczeniami wobec powoda o zapłatę pierwszej części czwartej zaliczki, o zapłatę kar umownych i o naprawienie szkody w związku z zawinionym naruszeniem przez powoda umowy z dnia 29 marca 2007 r.

W ocenie Sądu Okręgowego, powództwo wobec poręczyciela okazało się nieuzasadnione. Nie istniał bowiem dług główny objęty poręczeniem, nie było podstaw do odstąpienia od umowy z dnia 29 marca 2007 r. i w związku z tym takie odstąpienie (z dnia 28 listopada 2008 r.) okazało się bezskuteczne. Powód (wierzyciel) bezpodstawnie odmówił wypłaty pierwszej raty czwartej zaliczki

dłużnikowi głównemu. Wierzytelność z tytułu pożyczki (wobec „G.”) powinna być rozliczona z pierwszą częścią czwartej zaliczki należnej G. na podstawie umowy z 2007 r. W § 2 ust. 1 umowy pożyczki nie zastrzeżono jednostronnego uprawnienia wyłącznie na rzecz powoda. Wierzytelność zaliczkowa stała się wymagalna najpóźniej dnia 3 listopada 2008 r., gdy powód otrzymał dokumenty o wynajęciu 60% powierzchni handlowej oraz oświadczenie o ustanowieniu hipoteki kaucyjnej. Z tym dniem pożyczka uległa umorzeniu, gdyż powód powinien był zapłacić wykonawcy tytułem zaliczki kwotę ponad 5.500.000 zł. Powód nie wywiązał się z obowiązku płatności czwartej zaliczki, mimo ziszczenia się warunków do jej wypłaty, dlatego obecnie nie może domagać się wykonania zobowiązania od poręczyciela, bowiem umowa pożyczki została zawarta w celu zapewnienia „G.” funduszy na bieżącą realizację inwestycji do czasu wypłaty czwartej części zaliczki przez powoda na rzecz dłużnika głównego.

Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację strony powodowej, zmienił zaskarżony wyrok i zasądził od pozwanego poręczyciela na rzecz powoda dochodzoną należność. Stwierdził, że wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 18 listopada 2014 r., sygn. akt I ACa (...) przesądził prejudycjalnie o tym, że po stronie dłużnika głównego (G.) nie istnieje wierzytelność, która mogła być przedstawiona do potrącenia z należnością pożyczkową powoda. Po odstąpieniu powoda od umowy z dnia 29 marca 2007 r. uzyskał on przeciwko dłużnikowi głównemu tytuł wykonawczy, obejmujący kwotę wypłaconych zaliczek i należności ubocznych. W ten sposób przesądzono, że wierzytelność o zwrot pożyczki, ściśle powiązana z obowiązkami wynikającymi z umowy z dnia 29 marca 2007 r., stała się wymagalna wobec dłużnika głównego zgodnie z postanowieniami umowy. W tej sytuacji istnieją podstawy do przypisania odpowiedzialności poręczycielowi (art. 876 k.c.).

Brak wierzytelności dłużnika głównego wobec powoda stanowi konsekwencję odstąpienia powoda od umowy z dnia 29 marca 2007 r. Brak ten został przesądzony prejudycjalnie wspomnianym, prawomocnym wyrokiem z dnia 18 listopada 2014 r. Przesądzono w nim to, że istniały podstawy do odstąpienia od wspomnianej umowy, co oznaczało również zakwestionowanie wszelkich, dalszych roszczeń „G.” wobec powoda, w tym roszczenia obejmującego wypłatę drugiej części czwartej zaliczki. Tym samym należy przyjąć, że nie istnieje wierzytelność

dłużnika głównego, która mogła być objęta potrąceniem ze skutkiem umorzenia wierzytelności pożyczkowej pożyczkodawcy, także wobec poręczyciela. Jednocześnie Sąd Apelacyjny stwierdził, że stan związania prawomocnym wyrokiem odnosi się do stanu istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy, po którym nastąpiło wydanie wyroku, jednakże w okolicznościach rozpoznawanej sprawy strona pozwana nie zgłosiła dowodów mogących prowadzić do zmiany ustaleń faktycznych.

W skardze kasacyjnej pozwanego poręczyciela podniesiono zarzuty naruszenia prawa procesowego: art. 365 § 1 k.p.c., art. 366 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i w zw. z art. 883 § 1 i § 2 k.c.; art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; art. 382 k.p.c., art. 386 § 1 k.p.c.; art. 244 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c.; art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. wskazywano także na naruszenie art. 395 § 2 k.c., art. 65 § 1 i § 2 k.c., art. 498 § 2 k.c.; art. 5 k.c. w zw. z art. 876 § 1 k.c. w zw. z art. 720 § 1 in. k.c.

Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Nie można podzielić zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przy argumentacji prawnej tego zarzutu dokonanej w skardze. Uzasadnienie zaskarżonego wyroku zawiera bowiem wszystkie zasadnicze elementy uzasadnienia rozstrzygnięcia przewidziane w tym przepisie i czyni możliwe przeprowadzenie kontroli kasacyjnej tego rozstrzygnięcia. Nieprzeprowadzenie określonych dowodów może być objęte zarzutem naruszenia art. 382 k.p.c. Zarzut naruszenia art. 5 k.c. (w zw. z art. 876 § 1 i w zw. z art. 720 § 1 k.c.) podniesiony został w ramach zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego (pkt 2 skargi).

Sąd odwoławczy może akceptować ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd pierwszej instancji, może także czynić w oparciu o zebrany materiał dowodowy własne ustalenia. Nie można zatem czynić Sądowi Apelacyjnemu zarzutu, że podzielił ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Okręgowy, aczkolwiek nie uczynił tego wprost, lecz przez nawiązywanie do takich ustaleń przy założeniu

prejudycjalnego charakteru wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 18 listopada 2014 r., sygn. I ACa (...) (k. (...) i n. akt sprawy; t. VIII). Czym innym jest, oczywiście, kwestia związania sądu meriti rozstrzygnięciem zawartym w innym prawomocnym już wyroku innego sądu (art. 365 k.p.c., art. 366 k.p.c.). Takie związanie wyklucza, rzecz jasna, samodzielne ustalenia faktyczne. W tej sytuacji zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. trzeba uznać za nieuzasadniony.

W postępowaniu kasacyjnym nie może być, oczywiście, brany pod uwagę zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. (art. 393³ § 3 k.p.c.). Podstawą skargi kasacyjnej nie może być też przepis art. 386 § 1 k.p.c. jako przepis kompetencyjny, skoro wskazuje on jedynie możliwy sposób rozstrzygnięcia sądu przy przyjęciu określonej koncepcji takiego rozstrzygnięcia.

Samo dopuszczenie określonego dowodu, w tym – dowodu z dokumentu urzędowego (w danej sprawie – dowodu z wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 18 listopada 2014 r.) nie może prowadzić do naruszenia art. 244 § 1 k.p.c., nawet jeżeli dla wykazania określonych (wskazywanych przez skarżącego w pkt e) faktów zaniechano oceny innych elementów materiału dowodowego. Wspomnianego wyroku nie oceniano przecież inaczej niż właśnie w kategoriach dokumentu urzędowego zgodnie z postanowieniami art. 244 § 1 k.p.c.

2. Podstawowe znaczenie mają sformułowany w skardze zarzuty naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. i art. 366 k.p.c. Sąd Apelacyjny przyjął bowiem prejudycjalne związanie prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 18 listopada 2014 r., (sygn. akt I ACa (...)), w którym stwierdzono skuteczne odstąpienia L. spółki z o.o. (powoda w obecnej sprawie) od umowy z dnia 29 marca 2007 r., łączącej ten podmiot z „G.” (dłużnikiem głównym). Wspomniany wyrok zapadł w procesie wytoczonym przez tego dłużnika głównego przeciwko L. (powodowi w niniejszej sprawie) na podstawie art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. W tej sprawie chodziło o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego określonego w notarialnej umowie z dnia 29 marca 2007 r. (art. 777 k.p.c.), obejmującej zobowiązanie się sprzedającego („G.”) do wykonania obiektu handlowego i przedwstępną umowę sprzedaży nieruchomości. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, prejudycjalne orzeczenie przesądziło też o nieistnieniu po stronie dłużnika głównego („G.”) m.in.

wierzytelności przedstawionej do potrącenia z wierzytelnością pożyczkową obecnego powoda wobec G. Oznacza to, że wierzytelność powoda pożyczkodawcy o zwrot pożyczki stała się wymagalna wobec dłużnika głównego (G.), co prowadziło do powstania odpowiedzialności pozwanego poręczyciela (art. 876 k.c.).

Należy podzielić stanowisko strony skarżącej, żądanie z którym wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 18 listopada 2014 r., nie może być traktowany jako rozstrzygnięcie prejudycjalne w obecnej sprawie wierzyciela przeciwko poręczycielowi. Nie można bowiem przyjmować ani tożsamości rozstrzygnięcia ani tożsamości podmiotów w obu tych sprawach (art. 366 k.p.c.). W sprawie poprzedniej chodziło bowiem o zasadność ujęcia w notarialnym tytule wykonawczym należności wobec dłużnika głównego, w sprawie obecnej pojawiła się natomiast kwestia istnienia i zaktualizowania się obowiązku świadczenia poręczyciela obejmującego poręczeniem dług pożyczkowy dłużnika głównego. Nie było też podstaw do twierdzenia, że wyrok z dnia 18 listopada 2014 r. mógł wiązać Sądy meriti w obecnej sprawie na podstawie art. 365 § 1 k.p.c. Takie wiążanie nie wynika z wyraźnego przepisu prawa wprost ani też z samej konstrukcji umowy poręczenia, tworzącej akcesoryjne zobowiązanie poręczyciela wobec zobowiązania głównego. Inne stanowisko Sądu Apelacyjnego musiało, oczywiście, doprowadzić do uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ k.p.c.).

3. Nietrafność powołania się Sądu Apelacyjnego na prejudycjalne skutki wyroku z dnia 18 listopada 2014 r. aktualizuje kwestię ustalenia istnienia odpowiedzialności poręczyciela w związku ze stwierdzonymi powiązaniami prawnymi stron stosunku głównego i składanymi przez te strony (a także przez poręczyciela) odpowiednich oświadczeń woli (oświadczenie wierzyciela o odstąpieniu od umowy, oświadczenie dłużnika głównego o potrąceniu). Wprawdzie pozwany poręczyciel objął poręczeniem wszystkie zobowiązania dłużnika głównego wynikające z umowy z dnia 29 marca 2007 r. do kwoty 2.000.000 (art. 878 § 1 k.c.; „oświadczenie poręczyciela” z dnia 14 sierpnia 2008 r.; § 4 „umowy pożyczki” z dnia 14 sierpnia 2008), to w obecnym postępowaniu wierzyciel dochodzi od poręczyciela kwoty 1.830.000 zł, obejmującej dług

wynikający ze wspomnianej umowy pożyczki. W toku postępowania ustalono, że pożyczka nie została wprost zwrócona pożyczkodawcy.

Odrzucenie stanowiska o związaniu Sądów meriti w obecnym postępowaniu wyrokiem z dnia 18 listopada 2014 r. oznacza konieczność ustalenia istnienia długu głównego w postaci obowiązku zwrotu pożyczki (art. 879 § 1 k.c., art. 883 § 1 k.c.) w związku ze złożeniem przez wierzyciela oświadczenia o odstąpieniu od umowy w dniu 28 listopada 2008 r. Sąd Apelacyjny trafnie stwierdził, że wierzytelność obejmująca zwrot pożyczki „jest ściśle powiązana” z treścią wiążącej strony umowy z dnia 29 marca 2007 r. (s. (...) uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Takie powiązanie znalazło się w treści § 2 pkt 1 umowy pożyczki i w § 11.3.4 umowy z 2007 r., odzwierciedlając określony sposób finansowania (zaliczkowo - pożyczkowego) odpowiednich stadiów przebiegu inwestycji. Jednocześnie przewidziano tam określony czas i sposób zwrotu pożyczki udzielonej dłużnikowi głównemu (zwrot w dniu powstania obowiązku wypłacenia wykonawcy części kolejnej zaliczki lub w ciągu sześciu miesięcy od wypłaty kwoty pożyczki; zwrot w wyniku potrącenia przez pożyczkodawcę wskazanej w § 2 ust. 1 kwoty zaliczki lub bez takiego potrącenia, gdy zaktualizuje się termin sześciu miesięcy zwrotu pożyczki; § 2 ust. 2 umowy pożyczki).

Może powstać kwestia oceny prawnego znaczenia takiej regulacji czasu i sposobu zwrotu pożyczki w razie przyjęcia skutecznego odstąpienia powoda (wierzyciela) od umowy z 2007 r. przy założeniu, że takie umowne odstąpienie następuje ze skutkiem wstecznym (ex nunc). Wymaga to przesądzenia tego, czy powstała wcześniej w ogóle odpowiednia wierzytelność dłużnika głównego (wykonawcy) o wypłatę części kolejnej zaliczki w rozumieniu § 2 pkt 1 umowy pożyczki pkt 11.3.4 umowy 2007 r.), czy doszło do jej potrącenia przez pożyczkobiorcę z odpowiednią kwotą pożyczki (potrącenia umownego, bo określonego w umowie pożyczki lub potrącenia ustawowego w rozumieniu art. 498 § 1 k.c.) i czy skutki takiego potrącenia (ustawowego lub umownego) mogą w ogóle zostać zniweczone prawnie w wyniku odstąpienia powoda od umowy z 2007 r. Skarżący bowiem nie bez racji zauważa, że odstąpienie od umowy w zasadzie nie powinno prowadzić do zniweczenia skutku skutecznie wykonanego już potrącenia w postaci umorzenia wierzytelności objętych potrąceniem (art. 498 § 2

k.c.). Nie jest jednak wykluczone, że strony w umowie mogły przyjąć inne rozwiązanie prawne (art. 65 k.c.). Oznacza to, że Sąd Apelacyjny przedwcześnie, bez szerszej analizy treści łączących stron umowy z 2007 r. i umowy pożyczki, przyjął w pełni restytucyjne konsekwencje odstąpienia powoda od umowy, oczywiście przy nietrafnym - jak wspomniano - założeniu ogólnym, że wyrok z dnia 18 listopada 2014 r. miał znaczenie prejudycjalne dla obecnego postępowania.

Uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵) spowodowane zostało zatem także naruszeniem przez Sąd Apelacyjny art. 395 § 2 k.c. w zw. z art. 65 k.c. i art. 498 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 65 k.c.

aj

r.g.